

PREGÓ DE LES FESTES DECENNALS DE LA CANDELA. II CENTENARI

per Francesc Gomà i Musté

Valls, 25 de gener del 1991

Il·lustres Senyors:

D'entrada, he d'expressar el meu agraïment a la Comissió Executiva de les Festes Decennals i al seu President, l'Excm. Sr. Alcalde, Pau Nuet i Fàbregas, pel gran honor que m'han fet en proposar-me que pronunciés aquest Pregó. Si la comesa, de per si, és enaltidora, més gran, encara, és el goig, quan el designat és un fill de Valls: el retorn a la meua Ciutat nadiua, queda, així, emmarcat per la generositat de les persones i les Institucions retrobades. Moltes gràcies.

I també, moltes gràcies a vosaltres, estimats amics vallencs, i altres de forans, aquí presents, que heu tingut la gentilesa de venir a escoltar aquest parlament d'obertura.

Jo sóc un vallenc que, des dels 11 als 21 anys, es va anar allunyant, per raons d'estudi i de formació, de l'àmbit local de la infantesa, i de les primeres imatges que m'obriren el món.

Vaig sentir, aviat, vocació per la Filosofia; m'hi he dedicat i l'he ensenyada durant tota la meua vida; els darrers vint anys, com a Catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Sóc, doncs, un pedagog i, per molt que m'hi esforçés, no podria deixar de ser-ho. I no em sap greu; ans al contrari: em sento molt honorat de pertànyer a l'estament docent.

I aquest pedagog que té l'honor de parlar-vos, jo mateix, voldria, ara, explicar-me en veu alta i davant vostre, les raons de l'emoció que comencem a sentir, quan, precisament, estem inaugurant les Festes Decennals.

¿Per què les hem preparades amb tant d'esforç, i per què n'esperem un record inesborrable?

Farem, doncs, si em permeteu, una breu reflexió filosòfica sobre les Festes.

No acostumem a pensar sobre el mateix transcurs de la vida quotidiana: en trànsit del passat vers el futur, despleguem els nostres projectes, a curt o llarg termini, però sempre

endavant. Rarament ens girem cap al passat. Però, de vegades, el mateix procés temporal, com ara, pateix un canvi qualificatiu i ens refereix al passat. És el que ens passa en aquest moment, en inaugurar les Festes Decennals: anunciem un esdeveniment proper **des de la fidelitat a un passat**.

El pregó, per necessitat, parla d'un futur. "Decennal", en canvi, vol dir que ocorregué en el passat, cada deu anys. El fet **per venir** és record i repetició d'uns **fets passats**.

Per entendre aquesta paradoxa, hem de reconèixer que els éssers humans ens movem en dos nivells temporals: els actes externs, públics, corporals i útils, es despleguen linealment vers el futur, segons la direcció monòtona que representen les busques del rellotge i els fulls del calendari, realitats físiques; en canvi, la vida personal, el pensar conscient, engranen de moltes maneres el temps passat i el temps futur.

La vida dels pobles també es desplega segons dos nivells temporals. El treball, les tensions socials, l'economia, el millorament de la ciutat i de les condicions de vida, etc. s'efectuen sempre vers el futur i en el pla del temps instrumental i útil, **el temps extern i compartit**.

Però, quan, com ara, s'anuncia la Festa, el pla temporal de base canvia: la Festa és la irrupció d'un altre temps, del **temps originari i primordial** d'una col·lectivitat que trenca la continuïtat de l'activitat útil o del treball. Durant la Festa, el treball s'atura, per tal de commemorar, de celebrar, de confirmar l'acte fundacional que explica allò que som i que ens distingeix com a grup.

A escala menor, el mateix s'esdevé en les festes familiars, d'una escola, d'una associació. Fins en aquestes modestes reunions, aquells que hi participen de cor no es proposen dur a terme cap acció útil: fer això o allò, sinó que només volen extasiar-se en llurs records comuns, confirmar els lligams constitutius que els uneixen als altres membres del grup, per alegrar-se'n i ésser-hi fidels: volen, simplement, sentir-se radicalment units, o sigui, entrelligats pels seus orígens.

Les festes asseguren la nostra continuïtat al llarg de les generacions: arrelen la nostra manera de ser col·lectiva: familiar, acadèmica, ciutadana.

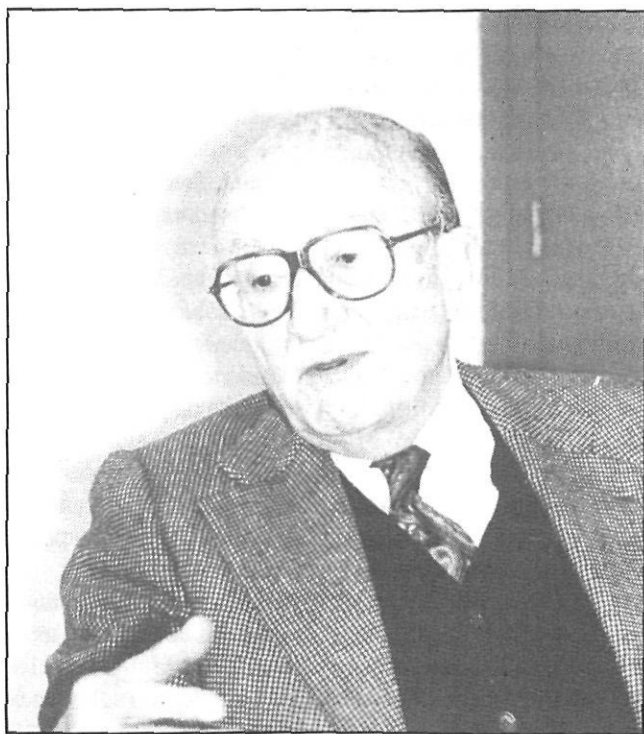
Tots pensem que aquests propers dies no solament veurem antigues coneixences, fesomies gairebé oblidades, i assistirem a espectacles infreqüents; sinó que, a més a més, estem segurs que sentirem la presència d'un escalf comú, reconeixem la realitat d'una tradició ancestral que dóna singularitat a la nostra manera de ser: en una paraula, **serem explícitament, autènticament, vallencs**.

Podran els erudits fixar els orígens històrics d'una tradició, però quan aquesta és viva, no s'imposa per respecte a un passat, sinó perquè s'ha convertit en una **segona naturalesa**. No pels documents, sinó perquè és **natural** que es faci, els vallencs celebrarem, i ben aviat, les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela.

Seguint la meua reflexió en veu alta, que, gràcies a la vostra atenció és, ja, un diàleg, voldria proposar-vos una interpretació del caràcter periòdic de les nostres Festes Decennals. ¿Per què les celebrem cada deu anys?

El número deu és fàcil d'explicar pel nostre sistema decimal. Allò que és notable, però, és la **repetició mateixa**, el caràcter cíclic, sigui quin sigui el període que s'estableixi.

La biologia teòrica moderna s'ha preocupat molt pels ritmes vitals dels organismes:

Francesc Gomà Musté.

n'ha fet una ciència: la Cronobiologia.

El temps passa com un riu, segons la vella imatge, però només els éssers vius que el sentim, també, passar en nosaltres mateixos, en som testimonis. Afinant més la metàfora, el temps avança tal i com els medievals creien que avançaven els planetes: la seva trajectòria dibuixa un bucle, o sigui, retorna sobre ella mateixa, però, cada vegada més endavant que el punt de tangència anterior, i així, en cada retorn progressa més enllà d'on era. En una paraula, per a nosaltres, **el temps és cíclic, i a la vegada progressiu.**

Quan dic nosaltres, em refereixo tant a les persones individuals com als grups: els uns i els altres naixem, despleguem el curs de la nostra vida i, quan morim, s'acaba el nostre temps.

Però, a més, hi ha una altra raó, més pròpia i directa del cicle vital de l'ésser viu. Essent aquest un organisme en equilibri inestable, viure suposa una despesa d'energia: el ritme és passar d'un estat de suficiència a una mancança, i, restablir, després, la situació anterior, i tornar a començar.

No hi ha més remei: la continuïtat de la vida no és una mera inèrcia, sinó un equilibri que, activament, es desfà i es refà.

La seqüència d'aquest moviment pendular, en tot organisme, es manifesta, alternativament, reconstituïnt, d'una banda, les seves energies i, després, esmerçant-les en activitats que donen testimoni de la seva existència.

El curs de la vida, individual o dels grups, té sempre la mateixa direcció: s'inaugura

en la infància i va vers la maduresa i la plenitud d'activitats. Aquest és el sentit del progrés. Però, per a poder-lo dur a terme, cal, **de vegades, tirar enrera**, retornar a etapes anteriors del desenvolupament, més pròximes als orígens, quan la creativitat era més viva, més plàstica, per tal de pouar energies, i, així, enfortits, aconseguir vèncer la dificultat en què ens trobàvem.

Imagineu-vos un atleta que ha de superar un obstacle important. Tots sabem que, per a fer-ho, forçosament, haurà de retrocedir per tal d'agafar empena: va cap endarrera per a poder arrencar de més lluny i, així superar la barrera. El que fa és un acte retrogressiu.

El mateix ens passa en altres sectors de realitat. Quan hem de fer un sacrifici per a un amic, o bé hem d'aguantar una molèstia o una incomoditat en bé d'ell, apel·lem, espontàniament, al mateix recurs: mirem de recordar el molt que li devem, evoquem escenes anteriors on ens hem donat proves clares d'amistat, fins i tot ens esforcem per emocionar-nos una mica, i, tot això, per tal d'enfortir la nostra bona disposició i vèncer l'habitual reserva i l'egoisme.

La fidelitat a uns principis o a un sentiment és ben diferent de l'execució mecànica d'uns actes habituals; precisament, "fidelitat" vol dir sentir la radical feblesa d'un ideal o propòsit, i a la vegada, la seva exigència. El subjecte és fidel, si té aptitud per a pouar, dintre seu, les forces necessàries per mantenir realment el seu compromís primer.

Passem, ara, al nivell dels fets: l'any 1791 s'institueixen les **Festes Decennals**. La Ciutat, que havia patit des del segle XVI, repetides vegades, l'estrall de la pesta i altres danys menors, formula, per boca del Dr. Pau Baldrich, en representació de tots, la decisió d'assumir una fundació i fa el vot de celebrar, cada deu anys, una **processó solemne** en honor de la Mare de Déu de la Candela per la seva protecció i pels favors rebuts.

El context històric és conegut; **al lluny**, la guerra de Successió i les tristes seqüeles que en derivaren en tots els ordres: polític, social, sanitari, (noves epidèmies), etc.-evoquem el protagonisme dels Veciana. **Més a prop**, la ideologia de la Il·lustració i la realitat patètica de la Revolució Francesa.

Era gairebé "**natural**" que els nostres compatricis volguessin enfortir la cohesió ciutadana i projectessin la vida col·lectiva en la devoció ancestral a la Mare de Déu. Podem dir que foren **fidels** en el millor sentit de la paraula. Com sovint s'ha dit, i ara repetim, la **fidelitat unifica la nostra vida** i la cohesiona, perquè, sense ella, es fragmentaria en mil impressions fugitives.

No és la casa ni el territori el que ens dóna la identitat i ens fa sentir que som els mateixos al llarg de generacions i de centúries, **sinó la fidelitat a uns ideals**, models de vida o creences, els quals orienten permanentment la direcció que emprèn la vida comuna. I aquest lúcid sentiment ens dóna forces per superar els tràngols, talment la llum d'un far a la tempesta.

Fa dos-cents anys, els nostres avantpassats donaren testimoni exprés de fidelitat, i la comunitat val·lenca en sortí enfortida. Les celebracions decennals renoven el vincle originari.

La fidelitat, però, no és només repetició, sinó que ha d'ésser creadora: ha de reviuir el passat com a deu d'energia i de projectes, per poder, així, **avançar** més enllà d'on érem: el **futur** que construirem assumirà els propòsits del **passat** i els farà **actuals**.

Tots estem convençuts, i especialment la gent gran, que el món canvia molt de pressa:

costums, estils de vida, modes de vestir, etc. no són com eren fa ben pocs anys.

Ara bé, no només canvien els individus i les nostres maneres de fer, sinó que també canvia l'estructura de les nostres societats, si bé amb més lentitud.

Precisament, les nostres Festes Decennals ens ho faran palès. Aquests propers dies farem l'experiència d'un canvi essencial en la manera de conviure amb els altres, encara que, aparentment, tot continuï com abans de les Festes.

Les persones i les seves relacions interhumanes, tan diverses, formen el que s'anomena el **"teixit social"**: una xarxa complicadíssima amb tots els seus fils i els seus nusos. Els individus som els nusos: punt on convergeixen i queden enllaçats els filaments, que ens enllacen, és a dir les relacions. Cadascú de nosaltres és el creuament complex de molt diverses relacions. La comparació val per als membres d'una família, d'una associació, d'un poble, etc.

Nusos i fils, és a dir, individus i relacions són igualment necessaris per a la consistència de la **xarxa social**. Però podem preguntar, ¿quin dels dos components és el primer en l'articulació d'una societat?

La resposta previsible atorgaria el primer lloc als individus, els quals amb els seus contractes i lligams voluntaris traçarien les relacions socials.

Però la **naturalesa viva** en les seves creacions no procedeix pas així. La vida comença per fer possible i traçar les relacions de tal manera que els individus reals som l'**actualització d'una relació**.

El model eminent de la puixança de la relació sobre l'individu és dona en l'amor. A aquest fet es deu, en bona part, el caràcter sorprenent, miraculós, que presenta l'amor a aquells que el viuen autènticament. Els enamorats de debò no ho estan perquè hagin decidit, voluntàriament, estimar-se. Ben al revés: l'un i l'altre es troben, sense saber com, inclosos en un enllaç afectiu que els acull, i que, talment una petita nau, els porta en la travessia del mar dels sentiments. Els amants ho són perquè la relació amorosa primigènia els fa ser l'un per l'altre; se senten articulats per l'amor: l'un és l'estímul i l'ànima de l'altre. La meravella és, precisament, el reconeixement d'aquesta segona naixença en el si de la relació amorosa.

Venim al món quan s'encarna i dona fruit la relació amorosa, pròpiament eròtica, gràcies a la fecunditat fisiològica que l'acompanya i, naturalment, l'expressa. El naixement és el terme d'una relació: la gestació. Entre mare i fill, la relació —que originàriament fou umbilical— s'anirà distendint però no es trencarà mai. Segur pel contacte que manté amb la mare, l'infant s'acosta, sense por, a les coses, les agafa, les mostra a la seva mare, i, així configura i pren possessió del seu món.

Aquesta serà sempre la nostra manera de fer: sentim com a nostre l'entorn pròxim, i les informacions que en recollim enriqueixen la nostra consciència i la nostra vida afectiva originàries. L'una i l'altra, continuen el primigeni diàleg amb la mare quan aquest ja no pot prosseguir. El record del refugi originari sempre anirà amb cadascú de nosaltres.

I en aquell llunyà començament, ens sentim, també, participar d'una comunitat progressivament més ampla, la família sencera, els veïns, etc., en una paraula, ens sentim nadius del nostre poble.

Així es forma l'anomenada **"comunitat vital"** dels filòsofs alemanys, formació social orgànica (Gemeinschaft) derivada dels naixements i de l'ús d'uns béns comuns. Al

nostre temps, els que vivim a les grans ciutats, correm el perill d'oblidar aquesta matriu originària, punt de partida i, alhora, refugi dels records més permanents.

La major densitat demogràfica, el ritme accelerat, el soroll, les cares desconegudes, l'egoisme, la competència, l'únic objectiu de posseir i consumir, etc, ens deformen l'autèntica vida comuna i ens fan oblidar aquella "comunitat vital" primera. Només veiem la "societat" en el seu sentit més descarnat (Gesellschaft), com una **agregació mecànica** d'individus que gairebé no es coneixen entre ells, que tenen procedències diverses, éssers individualistes que desconfien els uns dels altres i que només se senten lligats per pactes interessats i *rentables*.

En una ciutat com Valls, l'equilibri entre aquestes dues modalitats de convivència, els propers dies de les Festes, es trencarà: cadascú de nosaltres estarem especialment disposats a recordar i a fomentar les amistats constitutives de la nostra **comunitat vital** val·lenca: parlarem del passat, de quan érem petits, de persones que ens acompanyaven, en una paraula, de la nostra **pàtria comuna**, de les nostres tradicions i dels nostres sentiments col·lectius. S'obrirà un parèntesi en les activitats fabrils i en els projectes mercantils de cara a l'exterior: la Ciutat es farà especialment sensible a les velles amistats, enfortirem el nostre sentiment val·lenc.

El curs de la nostra reflexió ens ha permès, successivament, **primer**, diferenciar experiències del temps festiu respecte del quotidià i laboral; explicar, **després**, la periodicitat decennal de les Festes, i, descobrir, en **tercer lloc**, l'originalitat de les relacions humanes que es produeixen durant aquests dies singulars.

Ens hem ocupat, doncs, fins aquí, de nosaltres, els protagonistes de la celebració.

Ara, em permeto d'invitar-nos a canviar de tema i d'actitud: ens referirem al Centre mateix de les Festes, i parlarem de la Mare de déu de la Candela, la nostra Patrona.

Farem una "**processó**" pel camp de la Història i ens apropiarem a un text venerable que ens fa una descripció primera de la devoció de l'Església a la festa que celebrem el dia 2 de Febrer. El text al qual em refereixo és la **Llegenda Àurea** del beat Jacob de Varazze o de Voragine, que va viure del 1230 al 1298.

Em proposo fer una glossa del capítol corresponent i aclarir el sentit dels símbols, fins on pugui. Podríem imaginar-ho com una **processó** en direcció als símbols.

La festa del 2 de Febrer porta, pròpiament, el nom de Purificació de la Verge, però també se'n diu Presentació, i també, la Candelera.

La primera denominació obeeix a la disposició de la Llei jueva –Levític cap. XII– que ordenava que al quarantè dia del part, la mare havia de purificar-se, i, per això, oferir el seu infant a Déu, i presentar-li diversos regals. Maria, humilment, acomplí el que estava manat, i ho féu, justament, quaranta dies després de Nadal. La llegenda àurea afegeix que va presentar, com a oblació, dues tórtres, comprades amb part de l'or donat pels Reis Mags, el dia de llur adoració. Les tórtres eren el present dels pobres, els quals no arribaven a poder comprar un anyell.

Segon nom d'aquest dia és el de **Presentació**, perquè l'infant Jesús, primogènit, fou presentat al Temple i el rebé el vell sacerdot Simeó, qui, pronuncià, després, una famosa acció de gràcies.

També, i en tercer lloc, de la Festa, se'n diu la **Candelera**. L'obra que ens guia en dóna una explicació clara. És la següent: els **romans**, durant el mes de Febrer

(**Februarius**) acostumaven a celebrar **dos actes rituals**: per una banda, cada cinc anys, il·luminaven la ciutat amb torxes i ciris en honor de la deessa Juno –qualificada, per això, de **Februaris** –que era la mare de Mart, el déu de la guerra, per tal que aquest darrer els fos favorable al camp de batalla.

En segon lloc, i també el mateix mes, honoraven Plutó, germà de Júpiter, i déu dels inferns, perquè es mostrés benèvol amb els morts. Vetllaven una nit sencera, amb ciris **encesos**, tot lloant Plutó.

Les dones eren molt fidels a aquest darrer culte, car Plutó havia raptat la seva neboda Prosperina, per a casar-s'hi, i els pares d'aquesta, creient-la perduda, la cercaren, insistentment, amb torxes i ciris encesos. Les dones romanes, en commemoració, feien una processó amb ciris i candeles, per congraciarse Prosperina. Plutó també portava, a la Roma tardana, el sobrenom de **Februus**, car era personificació del culte dedicat als morts.

La Llegenda Àurea –la qual anem seguint–, afegeix que el papa Sergi (Sant Sergi, 687-701) va disposar –a fi i efecte d'assumir i de cristianitzar aquests ritus– que cada any, el dia dos de Febrer, s'honorés la Verge, portant a la mà, en processó, un ciri beneït, encès.

A continuació, i després d'haver referit els precedents històrics de la festa cristiana, Jacob de Voragine fa una recopilació de tot l'anterior i n'**exposa el simbolisme**.

La candela encesa, per la seva llum, és símbol de puresa. El foc del ble, és a dir, **l'ardor de l'esperit**, fa fondre la cera, venç la matèria i la converteix en llum espiritual. La processó de les Candeles repeteix la que feren Maria, Josep, Simeó i Anna, la profetessa, quan presentaren Jesús infant al Temple.

Per fi, la Llegenda Àurea s'adreça als lectors i els adoctrina: si volem, també, ésser purs davant de Déu, hem de tenir fe i rectitud d'intencions; la candela encesa representa efectivament la fe i les bones obres. Fins aquí, el text venerable.

Nosaltres, al cap de dos-cents anys després del vot de la Candela, podem comprendre'l bé. Valls havia sofert, repetidament, les malvestats de la pesta, les males collites, la sequera, etc. tots fets pertorbadors, inexplicables, si no era per l'acció d'un agent extern que alterés el curs natural de les coses; en llenguatge simbòlic, un factor **contaminant** que n'**impurifiqués** la naturalesa. Era comprensible i adequat que la Mare de Déu de la Candela, o sigui, la **Purificació**, fos l'advocada escollida per la comunitat val·lenca per tal de redreçar i purificar el curs pertorbat de les coses naturals.

Cloenda

La Llegenda Àurea, escrita al segle XIII, és un testimoni de la fidelitat de la devoció cristiana i, paradoxalment, també del canvi del temps.

No podem repetir avui la seva ingenuïtat, però hem de comprendre-la amb gran respecte.

Us deia, abans, que l'arrel d'una comunitat, com la nostra, i la força que la cohesina no pot explicar-se per una decisió voluntària, i menys per una simple proximitat geogràfica. Ha de ser un afany vinculant, un anhel viu, creador, d'emprendre i desplegar una vida comuna... Per mantenir la unió que ens dóna el goig de sentir-nos d'un mateix poble, i per preservar la col·lectivitat d'uns mals que l'assotaven feia ja molts de temps, els nostres avantpassats es manifestaren fidels a una devoció i volgueren corroborar-la

cada deu anys.

Aquests dies propers repetirem les Festes Decennals. Que tots i cadascú en visquem sincerament la nostra pròpia interpretació; les qüestions humanes estan plenes de matisos i no es poden separar, com blanc o negre. Però i, per damunt de tot, que la Mare de Déu de la Candela vulgui emparar-nos i guardar-nos de tot mal.

He dit.